

Research Paper

Investigating the Coverage of Basic Indicators of Feminism in Newspapers Attributed to the Reform Process (a Case Study from 1997 to 2001)

Valiollah Barzegar Klishomi^{1*}, Naeem Sherafat²

1- Assistant Professor, Department of History and Civilization of Islamic Nations, Faculty of Islamic Sciences and Research, Imam Khomeini International University, Iran.

2- PhD student, Department of History and Civilization of Islamic Nations, Faculty of Islamic Sciences and Research, Imam Khomeini International University, Iran.

Received: 2020/03/03

Revised: 2021/08/24

Accepted: 2021/12/20

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/jzv.2022.24321.3164

Keywords:

Feminism, Iranian feminism, Iranian political parties, reformist newspapers, demands of Iranian women.

Abstract

Introduction: Emergence of the Reform Government in 1997 which gained political power through the slogan of political development and the expansion of civil liberties and by the significant participation of women in the electoral field, on the one hand, it has again raised and pursued the socio-political issues and demands of women with greater determination and at a wider level than in the past, and on the other hand, there is room for greater participation and participation of women in community affairs and government.

Methods: The main issue in the present study is coverage of the basic features of feminism in the newspapers attributed to the reform movement, which is a practical scientific method of analyzing the content of 8 titles of the leading newspapers in the period 1996 to 2000 And using the T test And two-way analysis of variance.

Findings: The findings show that despite developments in the field of women during this period, reformist newspapers still adopt a conservative approach and continue to have a patriarchal approach, focusing less on women's fundamental issues in politics, economics, society, art and media, the family, and the family, Education, legal affairs, sports and entertainment

Citation: Barzegar Klishomi V, Sherafat N. Investigating the coverage of basic indicators of feminism newspapers attributed to the reform process (a case study from 1997 to 2001). Quarterly Journal of Women and Society. 2022; 12 (48): 15-32. doi: 10.30495/jzv.2022.24321.3164

* **Corresponding author:** Valiollah Barzegar Klishomi

Address: Assistant Professor, Department of History and Civilization of Islamic Nations, Faculty of Islamic Sciences and Research, Imam Khomeini International University, Iran.

Tell: 09127863700

Email: v.barzegar@isr.ikiu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Emergence of the Reform Government in 1997 which gained political power through the slogan of political development and the expansion of civil liberties and by the significant participation of women in the electoral field, on the one hand, it has again raised and pursued the socio-political issues and demands of women with greater determination and at a wider level than in the past, and on the other hand, there is room for greater participation and participation of women in community affairs and government. In the present article, the applied scientific method of content analysis has been used to gather the required information in order to examine the content element (basic characteristics of feminism) among newspapers.

Methods

The fundamental features of feminism have been analyzed in the context of political, economic, social, arts and media issues, family, education, legal affairs, sports, and entertainment. The statistical population of the present study includes all articles related to women's issues in the eight main newspapers attributed to the reform process in the period 1997 to 2001. The studied newspapers are: Neshat, Bahar, Asr Azadegan, Hayat-e No, Sobh-e Emrooz, Jame'e, Toos, Khordad. The choice of these newspapers is due to the attribution of their editorial staff to the reform process, most of which were banned after some time. A checklist will be used to collect the required data. The issues of the newspapers should be based on the year, month and day of the study, review and the necessary statistics and information should be written on the research slips. The issues of each newspaper were selected randomly and with fair distribution at the same time intervals during the four years of their publication, and 30 issues were selected from each newspaper title. To evaluate the research findings, the obtained data are analyzed using descriptive statistics,

frequency tables and graphs and inferential statistics, T-test, and two-way analysis of variance using SPSS and Excell statistical software.

Findings

The average of the total photos used in the newspapers is 55.62, the average of the total headline is 28.5 and the average of the total news is 28, which are very different from the average of the rest of the content. The results of analysis of variance test show that there is a significant difference between the style of articles in the field of women in these eight newspapers. Tukey's test showed that the number of photos in newspapers was significantly higher than other content styles. Of the total number of newspapers observed, only two were devoted to women's issues, and about ninety percent of the editorials dealt with political issues. The most studied topics in the field of women are in the field of politics (with an average of 43), art and media (with an average of 42.5) and social affairs (with an average of 40.12). The results of analysis of variance test show that there is a significant difference in the level of attention of eight reformist newspapers to issues in the field of women. Therefore, the active political and social atmosphere of the first period of the reforms has affected the demands of women and the media attention to women. Reformist newspapers pay much more attention to women's political and social issues than public newspapers. But public newspapers have paid more attention to family issues, while reformist newspapers have paid less attention to this area.

Discussion

The findings show that despite developments in the field of women during this period, reformist newspapers still adopt a conservative approach and continue to have a patriarchal approach, focusing less on women's fundamental issues in politics, economics, society, art and media, the

family, and the family , Education, legal affairs, sports and entertainment.

Conclusion

Despite the progress made in addressing women's issues in reformist newspapers compared to the past, and despite the relative improvement in the status of women in this period, it seems that the issue of women and some of their basic demands have often been in the interests of political parties. And it is a considerable distance from Imam Khomeini's view as the standard and original discourse of the Islamic Revolution. Imam Khomeini's view is based on the right and duty of women to be active in all political, social and cultural spheres in accordance with Islamic laws and rules and to preserve the dignity and status of women in Islamic society.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

The data received from the newspapers of this research have been validated and their validity has been confirmed by university professors.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the authors and no financial support has been received.

Authors' contributions

This article was written by two authors based on the content presented in the classroom. The lead author is an assistant professor at the university and the second author is a doctoral student.

Conflicts of interest

This article is based on the content of the women's history classroom presented in the Department of History and Civilization of Islamic Nations, Faculty of Islamic Sciences and Research, Imam Khomeini International University. This research is not in conflict with personal or organizational interests.

مقاله پژوهشی

بررسی پوشش شاخص‌های بنیادین فمینیسم در روزنامه‌های منتسب به اصلاحات (بررسی موردی سال‌های ۷۶ تا ۱۳۸۰)

ولی‌اله برزگر کلیشمی^{۱*}، نعیم شرافت^۲

۱- استادیار، گروه تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی(ره)، قزوین، ایران.

۲- دانشجوی مقطع دکترا رشته تاریخ و تمدن ملل اسلامی، گروه تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی(ره)، قزوین، ایران.

چکیده

هدف: دولت اصلاحات که در سال ۱۳۷۶ با شعار توسعه سیاسی و گسترش آزادی‌های مدنی و با مشارکت قابل توجه زنان در عرصه انتخابات، قدرت سیاسی را در اختیار گرفت، به نظر می‌رسد از یک سو طرح و پی‌گیری مسائل و مطالبات سیاسی-اجتماعی مربوط به زنان را در سطح گسترده‌تری در قیاس با گذشته دنبال نمود و از سوی دیگر زمینه را برای مشارکت و نقش‌آفرینی هر چه بیشتر زنان در امور جامعه و اداره کشور فراهم ساخت.

روش: مساله اصلی در پژوهش حاضر، بررسی فراگیری و پوشش شاخص‌های بنیادین فمینیسم در روزنامه‌های منتسب به جریان اصلاحات است که با روش علمی کاربردی تحلیل محتوای ۸ عنوان روزنامه شاخص در بازه زمانی ۷۶ تا ۱۳۸۰ و با استفاده از آزمون T، و تحلیل واریانس دو راهه انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که به رغم تحولات رخ داده در حوزه زنان در این دوره، روزنامه‌های منسوب به اصلاحات با اتخاذ رویکرد محافظه‌کارانه، همچنان ظاهری مردسالارانه دارند و کمتر به مسائل اساسی و بنیادین زنان در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، هنر و رسانه، خانواده، آموزش، امور حقوقی، ورزش و سرگرمی پرداخته‌اند.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۰۶/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۹

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzvj.2022.24321.3164

واژه‌های کلیدی:

فمینیسم، فمینیسم ایرانی، احزاب سیاسی ایران، روزنامه‌های اصلاح‌طلب، مطالبات زنان ایرانی.

* نویسنده مسئول: ولی‌اله برزگر کلیشمی

نشانی: استادیار، گروه تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی(ره)، قزوین، ایران.

تلفن: 09127863700

پست الکترونیکی: v.barzegar@isr.ikiu.ac.ir

مقدمه

«فمینیسم»^۱ طرز تفکری است که حقوق اجتماعی و سیاسی زنان و مردان را مساوی دانسته و نهضتی است که برای تحقق چنین آرمانی تلاش می‌کند (۱) و از آن به عنوان عقیده به برابری زن و مرد و طرفداری از زنان تعبیر می‌شود (۲). فمینیسم، جنبش و نظریه‌ای است که گرچه از دامن تحولات خاص اجتماعی-سیاسی حاکم بر جوامع اروپایی و آمریکایی در قرن‌های نوزدهم و بیستم سر برآورد، اما پس از چندی، داعیه جهان‌شمولی به خود گرفت و شعارها و مطالبات خود را به تمامی زنان جهان تسری داد (۳). نظریه‌های بنیادی فمینیستی در پاسخ به چگونگی تحول وضعیت زنان، به سه دسته تقسیم می‌شوند: ۱- نظریه‌های تفاوت جنسیتی که قائل به تفاوت، نه برابری، در جایگاه و تجربه زنان در موقعیت‌ها نسبت به مردان هستند؛ فمینیسم لیبرال از این نظریه استفاده می‌کند. ۲- نظریه‌های نابرابری جنسیتی که قائل به نابرابری موقعیت و جایگاه زنان نسبت به مردان در جامعه هستند. این نظریه، نابرابری را ریشه در سازمان جامعه می‌داند نه تفاوت زیستی و شخصیتی؛ فمینیسم رادیکال بحث‌های خود را بر پایه این نظریه پیش می‌برد. ۳- نظریه‌های ستم‌گری جنسیتی که فمینیسم سوسیالیسم و فمینیسم مارکسیسم، با مفروض انگاشتن ساختار پدرسالاری در جامعه، قائل به بدرفتاری، سوء استفاده و محدود ساختن زنان توسط مردان و جامعه سرمایه‌داری هستند (۴). در مجموع فمینیست‌ها بر این باورند که زنان، به علت جنسیت، گرفتار تبعیض شده‌اند و نیازهای مشخصی دارند که ارضا نشده است و برای دستیابی به حقوق اولیه و نیازهای اساسی باید در نظام اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی تغییرهای بنیادی صورت گیرد (۵).

در ایران هم زمان با ورود مدرنیته و دگرگونی ساختار سیاسی و اجتماعی ایران و گسترش نشریات فمینیستی پس از مشروطه، زنان نیز حرکت‌ها و فعالیت‌های قابل ملاحظه‌ای برای رشد آگاهی و رهایی از ستم‌ها و تبعیض‌هایی که در عرصه‌های گوناگون زندگی فردی و اجتماعی بر آنان روا می‌شد، داشته‌اند. در این میان احزاب سیاسی و نهادهای مدنی ایران نیز هرکدام به شکلی مختلف و بر اساس منافع حزبی، سیاسی و ایدئولوژیک خود در برابر مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان موضع‌گیری کرده‌اند. در دوره پهلوی با هدف کسب مشروعیت سیاسی و مقبولیت اجتماعی، زنان و حقوق آنان همواره مورد توجه دولت بوده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز، زنان و مسائل مربوط به آنان نظیر اشتغال، تحصیل، مشارکت سیاسی، حقوق مدنی و رفع تبعیض و نابرابری‌ها علیه زنان در حوزه‌های مختلف، همواره یکی

از موضوعات مورد توجه سیاست‌گذاران و دولت‌ها بوده است. احزاب و گروه‌های سیاسی در دوران پس از انقلاب، اغلب برای کسب مشروعیت سیاسی و یا دلایل دیگر، توجه به زنان و استیفای حقوق آنان را همواره در کانون تصمیم‌گیری‌های خود قرار داده‌اند. ظهور اصلاح‌طلبان در سال ۱۳۷۶، که با شعار مردم‌سالاری و گسترش آزادی‌های مدنی و توجه ویژه به مطالبات زنان، قدرت سیاسی را در دست گرفتند، زمینه‌ساز مشارکت گسترده سیاسی زنان در انتخابات شد و پس از آن نیز راه را برای حضور و فعالیت گسترده آنان در عرصه‌های مختلف فراهم ساخت.

مبانی نظری

هدف مقاله حاضر، بررسی فراگیری و پوشش شاخص‌های بنیادین فمینیسم در روزنامه‌های منتسب به اصلاحات در بازه زمانی ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰ ه.ش، از طریق تحلیل محتوا است. فرضیه اصلی مقاله این است که با توجه به آمار و ارقام ثبت شده از رشد مشارکت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زنان در دوره اصلاحات، توجه روزنامه‌ها به ویژه روزنامه‌های منتسب به جریان اصلاحات به مسائل و مشکلات زنان، صرفاً بر اساس نظریه‌های نابرابری جنسیتی، افزایش چشمگیری داشته است؛ در تمام برهه‌های تاریخی در ایران با فمینیسم مردانه مواجه بودیم و پیگیری حقوق زنان همواره قربانی خواستگاه سیاسی فعالان این حوزه بوده است.

در این میان سوالات اساسی زیر مطرح می‌شود:

- ۱- تعداد مطالب مرتبط با مسائل زنان در روزنامه‌های اصلاح‌طلب نسبت به روزنامه‌های کثیرالانتشار زمان خود چه تفاوتی دارد؟
- ۲- تعداد مطالب مرتبط با مسائل زنان در روزنامه‌های اصلاح‌طلب نسبت به روزنامه‌های قبل از اصلاحات (دوران سازندگی) چه تفاوتی دارد؟
- ۳- در روزنامه‌های اصلاح‌طلب، کدام مشکل زنان و دغدغه‌های فمینیستی بیشتر برجسته شده است؟
- ۴- رویکرد روزنامه‌های اصلاح‌طلب به مسائل زنان، مبتنی بر گرایش اصیل انقلاب اسلامی است یا به جریان‌های فمینیستی (لیبرالی، مارکسیستی، سوسیالیستی یا رادیکال) گرایش دارد؟

هر چند در خصوص موضوع حاضر تا کنون تحقیقی صورت نگرفته است، ولی در حوزه مسائل زنان و بازتاب آن در مطبوعات ادوار مختلف در ایران مطالعات چندی انجام شده است که در روش تحقیق و ساختار مقاله پیش‌رو تاثیرگذار بودند. از جمله مقاله

^۱ - Feminism

غربی به عنوان خاستگاه اولیه فمینیسم، مهم‌ترین بستر برای گسترش آراء و اندیشه‌های فمینیستی به شمار می‌آید (۱۰). فعالیت زنان در ایران نیز تحت تأثیر جنبش‌های زنان در غرب به ویژه پس از انقلاب مشروطه و گسترش مطبوعات، دامنه بیشتری پیدا کرد. ژانت آفاری، در مورد فعالیت مطبوعاتی زنان ایران در این دوران می‌نویسد: «در دوره دوم مشروطیت، یعنی ۱۹۰۹ تا ۱۹۱۱ میلادی (۱۲۸۸ تا ۱۲۹۰ هـ.ش)، زنان ایران، صدای خود را از طریق نشریات بلند کردند و برخی از جنبه‌های حیات اجتماعی ایران را که زیر سلطه فرهنگ سنتی و پدرسالاری بود، مورد پرسش قرار دادند» (۱۱).

بی‌بی خانم استرآبادی، یکی از قدیمی‌ترین زنان نویسنده است که تاریخ‌نویسان از او نام برده‌اند. او بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۳ ق (۱۸۸۲-۱۸۸۵ م)، رساله «معایب الرجال» را در پاسخ به نگارش «تأدیبات النسوان» نوشت (۱۲). تاج السلطنه، دختر ناصر الدین شاه نیز از زمره زنان ممتاز جامعه است که به لطف آموزش و آگاهی که یافته، با نگارش کتابی، ضمن بیان ضدیت با خودکامگی درباریان، بر وضعیت رقت‌بار زنان، تأسف خورده است (۱۳). اولین نشریه مستقل زنان «دانش» نام داشت که صاحب‌امتیاز آن خانم دکتر کحال، همسر یعقوب جدید الاسلام همدانی، بود (۶) و در عنوان آن قید شده بود: «این روزنامه ی اخلاقی، بچه‌داری و خانه‌داری است» (۱۴).

از دیگر نشریات زنان پس از دوران مشروطه «شکوفه» با صاحب‌امتیازی خانم مزین السلطنه، دختر میرزا سید رضی خان طباطبایی، با هدف تربیت زنان خانه‌دار (۱۴)، روزنامه «زبان زنان» با نقد استبداد علیه زنان (۱۵)، «نامه بانوان» با مدیریت شهیار آزاد، دختر میرزا حسن رشديه، با هدف بیداری و رستگاری زنان ستمکش ایران (۱۴) و روزنامه عدالت به نام میرزا سید حسین خان عدالت از رهبران جنبش مشروطه با هدف دفاع از آزادی زنان (۱۶) است.

با کودتای سال ۱۲۹۹ شمسی و تغییر سلطنت، سیر تجددطلبی و آزادی‌خواهی زنان شدت بیشتری گرفت (۱۷). تعداد روزنامه‌ها و مجلات خاص زنان و همچنین میزان توجه دیگر روزنامه‌های کنیرالانتشار به مسائل زنان در دوران پهلوی با جدی‌تر شدن مسائلی همچون ممنوعیت حجاب، تساوی حقوق زن و مرد، حق رای زنان و مشارکت سیاسی آنان بیشتر گردید و زنان همواره دوشادوش نویسندگان و روزنامه‌نگاران مرد، دنبال استیفای حقوق خود بودند.

فمینیسم و احزاب سیاسی در ایران

احزاب سیاسی به منظور بهره‌برداری از حضور و مشارکت زنان در عرصه‌های مختلف به ویژه انتخابات، نقش مؤثری در سیاسی

"تصویر زن در آینه مطبوعات یومیه" است. در این مقاله ابتدا مفاهیمی نظیر «روزنامه» و «نشریه زنان» و همین‌طور مفهوم «نقش تصویری زن» مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته سپس با تحلیل محتوای اخبار، گزارش‌ها و مقالات یکی از روزنامه‌های پرتیراژ (به عنوان نمونه) در طول بیشتر از یک‌سال (از اول خردادماه ۱۳۷۲ تا پنجم آذرماه ۱۳۷۳)، جایگاه بسیار کم‌رنگ «زنان» و مسائل آنان در مطبوعات یومیه تبیین می‌شود (۶). مقاله دوم "بررسی مطالبات اجتماعی زنان در جراید عصر مشروطه" است که به بررسی مطالبات اجتماعی زنان در مطبوعات عصر مشروطه با تأکید بر شمارگان سال نخست روزنامه ایران نو در سال ۱۲۸۸ شمسی می‌پردازد. روزنامه‌ای که با چاپ نگارش‌های زنان که بیشتر رویکرد مطالبه‌گری حقوق اجتماعی آنان را دارد، نقشی اساسی در بیداری، آگاهی و به ثمر رسیدن مطالبات اجتماعی زنان ایرانی داشته است. این پژوهش به روش اسنادی و با شیوه توصیفی-تحلیلی گردآوری شده است. اهمیت پرداختن به این دوره نیز به دلیل حضور فعال اجتماعی زنان برای نخستین بار به شکل شبه صنفی می‌باشد. این تحقیق به ثمر رسیدن تلاش اجتماعی زنان و احقاق حقوق اجتماعی آنان را در شکل ایجاد مدارس دخترانه نشان می‌دهد (۷). مقاله سوم "بازتاب پیام‌های مربوط به هفته زن در سه روزنامه رسمی" است که بر اساس روش تحلیل محتوا به مقایسه سه روزنامه رسمی کشور در انعکاس پیام‌های مربوط به هفته زن در دو سال ۱۳۸۶ و ۱۳۸۴ پرداخته است و به این نتیجه می‌رسد که تفاوت معنی‌دار تنها در محتوای موضوعی آنها وجود دارد، نه در ماهیت و نشانگاه مطالب (۸). مقاله آخر "تحولات اجتماعی زنان در روزنامه‌های ایرانی از آغاز تا پایان مشروطه دوم" است که به چگونگی بازتاب تحولات فرهنگی و اجتماعی زنان ملل مختلف در مطبوعات فارسی‌زبان ایران در دوره قاجار در سه بازه زمانی پیش از انقلاب مشروطه، حین انقلاب مشروطه و از مشروطه اول تا مشروطه دوم پرداخته است (۹).

در این مقاله برای تمهید بحث، ابتدا با نگاهی گذرا و تاریخی، دو موضوع فمینیسم و مطبوعات و فمینیسم و احزاب سیاسی در ایران، واکاوی شده، سپس میزان فراگیری و پوشش شاخص‌های فمینیسم در روزنامه‌های منتسب به اصلاحات مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

فمینیسم و مطبوعات در ایران

طرح مسائل زنان از طریق انتشار نشریات به عنوان بهترین و فراگیرترین ابزار فرهنگ مکتوب، در آغاز مهم‌ترین حرکت جدی و تعیین‌کننده زنان برای احقاق حقوق فردی-اجتماعی آنان بود. انتشار نشریات ویژه زنان با مدیریت آنان در کشورهای

زنان روزی آغاز می‌شود که زنان کارگر در فعالیت‌های اجتماعی و چپ وارد شوند» (۲۷).

بسیاری از احزاب در دوره مشروطه و نیز در دوره رضاشاه چون حزب دموکرات و سپس حزب تجدد بر آموزش زنان و بهبود وضع ایشان و یا چون حزب اجتماعیون به اشتغال زنان توجه نشان دادند (۲۸). در سال ۱۳۱۰ رضا شاه برخی از سازمانهای زنان را منحل و فعالیت آنان را ممنوع ساخت و پس از تأسیس کانون بانوان، دستور انحلال گروه‌های زنان و ادغام آنان در کانون مذکور را صادر کرد. این مرکز توسط سوسیالیست‌ها و افراد مستقل چندان پذیرفته نشد، چون آنان با انحصار امور در دست دولت و مداخلات سلطنتی مخالف بودند (۲۹).

در بخش اول سلطنت پهلوی دوم که تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به طول انجامید، با وجود اشغال ایران توسط قوای بیگانه، مردم ایران نسبت به دو دهه گذشته از آزادی بیان و گردهمایی بیشتری برخوردار شدند و به تبع آن زنان نیز از این فرصت استفاده کرده و دست به فعالیت سیاسی و اجتماعی هرچند محدود زدند. بدین ترتیب تعدادی انجمن، جمعیت و سازمان زنان شکل گرفت. «جمعیت زنان» یکی از این سازمانها بود که با هدف تغییر و بهبود وضعیت حقوقی زنان در سال ۱۳۲۱ تشکیل شد و روزنامه «زن امروز» را (بین سال‌های ۱۳۲۳-۱۳۲۴) به چاپ می‌رساند. صفيه پیروز نیز در سال ۱۳۲۲ «شورای زنان ایران» را با هدف نیل به برابری زنان و مردان و بالا بردن سطح فکری زنان ایران تأسیس کرد (۳۰).

همچنین «تشکیلات زنان» شاخه‌ای از حزب توده ایران بود که در سال ۱۳۲۲ تشکیل شد و با انتشار نشریه «بیداری» به صراحت دیدگاه بسیار رادیکالی از حقوق زنان را منعکس می‌کرد (۳۰)؛ اما چندی بعد از جانب دولت، غیرقانونی اعلام شد و به دنبال آن، حزب توده «تشکیلات دموکراتیک زنان» را با هدف دفاع از حقوق اجتماعی و سیاسی زنان، مبارزه علیه استثمار زنان و دختران در کارخانه‌ها، برابری پرداخت برای کارگران مرد و زن و... جایگزین آن کرد (۲۹). در اوایل دهه ۱۳۳۰ نیز تشکیلات و سازمانهایی نظیر «جمعیت راه نو» به رهبری مهرانگیز دولت‌شاهی و «جمعیت طرفداران حقوق بشر» توسط صفيه پیروز تأسیس گردید که هدف بیشتر آنان گسترش آموزش در بین زنان و کسب حق رأی برای آنان بود (۳۰). احزاب چپ دهه بیست و سی ایران همچون حزب توده، حزب مردم ایران، نیروی سوم و حزب زحمت کشان ملی ایران، محرومیت زنان را از سایر محرومیت‌ها و مشکلات اجتماعی به ویژه محرومیت کارگران تفکیک نمی‌نمودند و مبارزه زنان و جنبش زنان را تحت لوای یک حزب مترقی و یا ایدئولوژی پیشرو، علیه سیستم طبقاتی، هیئت حاکمه مستبد و نیز استعمارگری می‌دانستند (۳۱).

نمودن خواسته‌های جنبش زنان در ایران داشته‌اند. همچنین احزاب برای القای ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های خود از حضور زنان در احزاب سیاسی به عنوان نیمی از اعضای اجتماع بهره برده و تغییرات اساسی در فرهنگ سیاسی جامعه به وجود آورده‌اند (۱۸). بخش اصلی جنبش زنان، متأثر از جنبش زنان غرب و به طور عمده بر پایه خواسته‌های سیاسی و غیرجنسیتی شکل گرفت. لذا مسأله زنان از همان ابتدا سیاسی شده و نتوانست از سیاست عمومی و مبارزات گروه‌های مختلف به دور بماند (۱۹). در ادامه مروری گذرا به میزان و نوع توجه و رویکرد احزاب سیاسی ایران در دوره‌های تاریخی مختلف به مسائل زنان، خواهیم داشت.

الف) انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی

انقلاب مشروطه زمینه‌های حضور زنان در عرصه‌های گوناگون اجتماع را فراهم می‌آورد و زنان به فعالیت در روزنامه‌نگاری، ایجاد مدارس دخترانه، حضور در اعتصاب‌ها و جنبش‌های فرهنگی و سیاسی می‌پردازند. انجمن‌هایی نظیر آزادی زنان و مخدرات وطن و نشریاتی چون شکوفه، جهان زنان، جهان نسوان، از انجمنها و نشریاتی بود که زمینه‌های شکل‌گیری و انتشارشان به وسیله زنان در ایران فراهم می‌کردند (۲۰). شوستر برای نخستین بار گزارش مشروحو از انجمن‌های نیمه سری زنان ایرانی که در جریان انقلاب مشروطیت بنیاد گردیدند، در خارج از ایران انتشار داده است. او تلاش‌های زنان ایرانی را که در جهت تحقق انقلاب مشروطیت به عمل آورده‌اند، می‌ستاید و معتقد است زنان محبوب ایرانی، طی چند سال به دستاوردهایی رسیدند که زنان غربی در طول چند دهه و حتی یک قرن به آن دست یافته بودند (۲۱).

حزب سوسیالیست، به تأسی از آرمانهای انقلاب اکتبر روسیه، آموزش زنان و وضع قوانین حمایتی برای آنان را در برنامه خود داشت (۲۲و۲۳). کمونیست‌های ایران بحث‌های ویژه‌ای برای زنان طرح نمودند و انجمن‌های زنان را ایجاد کردند. جمعیت‌ها و تشکل‌های زنان متعددی در ایران شکل گرفت که از جمله آنان می‌توان به جمعیت فرهنگی رشت، جمعیت فرهیخته انزلی، جمعیت پرورش قزوین، جمعیت سعادت نسوان رشت، جمعیت بیداری زنان تهران و... اشاره کرد (۲۴و۲۵).

حزب کمونیست به شکل محدود به فعالیت در میان زنان کارگر نیز توجه نمود زیرا استثمار این زنان مضاعف بود به طوری که زنان کارگر دو برابر کودکان و چهار برابر کمتر از مردان حقوق می‌گرفتند (۲۶). به باور پیشه‌وری جنبش زنان ایران در دوره وی تماماً ماهیتی بورژوازی دارد که هدف آن حضور زنان در مجامع عمومی و حقوق سیاسی زنان و حذف حجاب است و جنبش واقعی

احزاب سیاسی، موضوعات فرعی و درجه دومی محسوب شود و مسائل عمومی احزاب، اولویت بیشتری نسبت به آرمان‌های خاص در مورد حقوق زنان حتی برای زنان فعال در این گروه‌ها داشته باشد (۴۱).

پس از کودتای ۱۳۳۲، فعالیت‌های مدنی زنان نیز محدودتر گردید تا اینکه با تاسیس حزب رستاخیز به دستور محمدرضا شاه در ۱۱ اسفند ۱۳۵۳ و ادغام دیگر احزاب و سندیکاهای مجاز ایران در این حزب (۲۸) و تصمیم وی برای کنترل فعالیت‌های مستقل زنان از طریق همگرایی و تمرکز تدریجی فعالیت‌های آنان، اثری از سازمان‌های سیاسی مستقل و جنبش‌های واقعی برای کسب حقوق زنان بجز گروه‌های زیرزمینی مخالف شاه باقی نماند و بدین نحو پهلوی دوم جنبش حقوق زنان را به طور کامل، دولتی ساخت (۲۹). در نهایت می‌توان اینگونه دوران پهلوی را توصیف کرد که آموزه‌های گفتمان مدرنیزاسیون درباره زنان، غالباً در چهارچوب آموزه‌های گفتمان لیبرال - فمینیسم قرار می‌گیرد که صرفاً به حضور فعال زنان در جامعه به عنوان نشانه مدرنیزاسیون، رفع حجاب و تسهیل دسترسی زنان به آموزش البته با حفظ وضعیت مردسالاری در خانواده و اجتماع پرداخته است (۴۲).

ب) از انقلاب اسلامی تا پایان دوره سازندگی

در جریان شکل‌گیری انقلاب اسلامی، زنان در قالب احزاب، تشکل‌ها و گروه‌های مختلف، فعالیت داشتند. گروه اول، مبتنی بر نظریه‌های انتقادی مارکسیستی، مباحثی چون طبقات اجتماعی را مطرح می‌کردند و معتقد بودند با یک انقلاب سوسیالیستی و برقراری نظام دموکراتیک، مسأله نابرابری زنان خود بخود حل خواهد شد (۴۳). گروه دوم، ملی مذهبی‌ها بودند که با رویکردی ملی، ولی با مرزبندی شخصی و قید مذهبی، به لحاظ همراهی با گرایش کلی مردم، فعالیت سیاسی داشتند. دغدغه اصلی آنان برقراری رابطه میان علم، دین و سیاست بود. این تفکر به ناچار بسیاری از اندیشه‌های دینی را تأویل می‌کرد و برای بسیاری از اندیشه‌های علمی اروپا، تئوری‌های مذهبی می‌ساخت. این شعبه از روشنفکری، به خاطر پای‌بندی به بعضی از ظواهر و آداب شریعت، عنوان «روشنفکر دینی» را به خود گرفت. چنین روشنفکرانی مایل نبودند به کلی از سنت منقطع شوند و به دامن مدرنیسم پناه برند (۴۴).

گروه سوم در عرصه انقلاب اسلامی، طیف متنوعی از روحانیون و روشنفکران دینی را در برمی‌گیرد که در پرتو

احزاب ملی‌گرا و ناسیونالیست دهه‌های بیست و سی شمسی مانند حزب «میهن» و «پان ایرانیست‌ها»، با پذیرش زنان در حزب، مشارکت سیاسی و فعالیت حزبی آنان را به عنوان فردی از افراد ملت تجویز می‌کردند؛ اما در اندیشه پان ایرانیستی خود، حفظ سنن خانوادگی با مفاهیم مردسالارانه در خانواده و اجتماع و نیز نقش سنتی زن را اولویت اول یک زن می‌دانستند (۳۴ و ۳۳ و ۳۲). احزاب راست‌گرا و محافظه کار چون حزب اتحاد ملی (مردم)، حزب وحدت ایران، و «اتحاد»، موضع‌گیری مثبتی در قبال شرکت سیاسی زنان نمودند و تقسیم کار سنتی زن و مرد در ایران را تأیید نموده و اولویت را به نقش سنتی زنان دادند (۳۵). احزاب لیبرال دوره دوم پهلوی مانند حزب «همرهان»، «عدالت» و «پیکار» در مرامنامه خویش اسمی از زنان نمی‌برند، اما به دلیل تمایلات برابری خواهانه و مترقیانه خویش، در لفافه، بر ترقی و مشارکت زنان در اجتماع مطابق با زمانه اشاره داشتند (۳۶).

گروه‌ها و انجمن‌های مذهبی این دوره نیز طی مقالات و سخنرانی‌های متعدد با برشمردن مقام و حقوق زنان در اسلام چون حق مالکیت، آزادی در فکر و عقیده، لزوم تحصیل علم دین و ... سعی داشتند مانع جذب زنان به مدنیت غربی و جنبش زنان مترقی گردند (۳۷)؛ اما در مسایل چالش برانگیزی چون حقوق سیاسی زنان، حق طلاق و مسأله تعدد زوجات، احترام زن را در اسلام ناشی از نقش سنتی و پرورش وی می‌دانستند و با استناد به قواعد طبیعت، زن را در قوای جسمانی و عقلانی و روحی از مردان پایین‌تر و تساوی وظایف زن و مرد را منکر می‌شدند (۳۸). از نقاط افتراق میان نوگرایان مذهبی و افراطیون، فعالیت اجتماعی زنان بود اما بر سر حق رأی زنان اکثریت مجامع دینی چه نوگرا و چه متعصب، بی هیچ انعطافی مخالفت نمودند و مجامع روشنفکری و متجدد را به بی‌اطلاعی و سوءاستفاده از دین متهم نمودند (۳۹). البته برخی گروه‌های مذهبی میانه‌رو چون جمعیت مسلم آزاد با استناد به قاعده تسلیط «الناس مسلطون علی اموالهم»^۱ و بیعت زنان صدر اسلام، شرکت زنان در انتخابات را مجاز می‌شمردند (۴۰).

البته باید اشاره کرد سازمان‌های فعال زنان در این دوره از دو جهت با گروه‌های دوره پهلوی اول تفاوت داشتند؛ اول آنکه آنان استقلال بیشتری از حاکمیت داشتند و دوم از صراحت و رادیکالیسم بیشتری در مورد حقوق زنان برخوردار بودند. با این حال ویژگی اصلی آنان همکاری نزدیک با احزاب سیاسی بود و این مسئله باعث می‌شد مسائل مربوط به زنان در مقابل مسائل

^۱ - قاعده تسلیط، تثبیت کننده ارکان مالکیت است و نظر به اهمیت مسئله اموال و مالکیت، تمامی مکاتب حقوقی جدید این قاعده را پذیرفته‌اند. در مواد ۳۰ و ۳۱ قانون مدنی ایران نیز به آن اشاره شده است. برخی از فقیهان معتقدند که قاعده تسلیط، علاوه بر اموال، حقوق را نیز در برمی‌گیرد، زیرا هرچند روایت

برتری جایگاه زنان نسبت به مردان می‌داند. امام بر این باور است که «نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است؛ برای اینکه انسان‌سازی و تربیت افراد جامعه است. بانوان علاوه بر خود که یک قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را در دامن خود تربیت می‌کنند. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است، از خدمت همه کس بالاتر است؛ این امری است که انبیاء می‌خواستند» (۵۱).

دهه اول انقلاب، همزمان با جنگ ایران و عراق، با دور تازه‌ای از حضور زنان در عرصه مشارکت اجتماعی، خصوصاً در پشت جبهه همراه بود. دهه دوم به دنبال خاتمه جنگ، رویکرد جدیدی به جامعه زنان بود و در این دوره شاهد ظهور نهادهای جدیدی برای رسیدگی به امور زنان هستیم. اما همچنان در عرصه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، توجه به مطالبات اصلی زنان کم‌رنگ است تا آنجا که در برنامه توسعه اول از زنان به عنوان عامل موثر در کنترل جمعیت و در برنامه توسعه دوم تنها به نیازهای ورزشی و تفریحی زنان اشاره می‌شود (۵۲).

بنابراین با وجود نگرش امام خمینی به آزادی زنان و دعوت از آنان برای فعالیت در عرصه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی، اما عرف جاری در طبقات مختلف جامعه در عمل بیشتر متمایل به گفتمان و ارزش‌های سنتی حوزه زنان بوده است و بسیاری از فعالان زن متمایل به جریانهای چپ، لیبرال و ملی مذهبی نیز کنار گذاشته شدند. این دوگانگی، باعث گردید زنان فعال در این گفتمان‌ها نه در چهارچوب آموزه‌های گفتمان سنتی قرار گیرند و نه قادر باشند در چهارچوب گفتمان مدرنیزاسیون فعالیت کنند (۴۲).

بنابراین با وجود گسترش مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان پس از انقلاب اسلامی، مطالبات اصلی فمینیسم و جنبش‌های حامی حقوق زنان در ایران به خصوص در عرصه عدم تبعیض جنسیتی بر زمین مانده بود. در کل سهم زنان در بخش مدیریت دولتی در این دوره، کمتر از ۳٪ از کل پست‌های مدیریتی بوده و هیچ زنی در پست معاونت و یا مشاورت رئیس‌جمهوری و یا وزرای کابینه قرار نگرفته است (۵۳). همچنین در این دوره رشد چشمگیری در نشریات زنان دیده نمی‌شود و مابقی روزنامه‌ها و دیگر مطبوعات نیز توجه کمی به مسائل زنان داشتند. اغلب روزنامه‌های پرتیراژ فاقد ستون و یا صفحه‌ای خاص برای طرح مسائل زنان بودند (۶). در پژوهشی که به بررسی میزان توجه روزنامه کیهان به مسائل زنان به عنوان یکی از پرمخاطب‌ترین روزنامه‌های کثیرالانتشار دوره سازندگی، در بازه زمانی خرداد ۱۳۷۲ تا آذر ۱۳۷۳ پرداخته است نتایج زیر به دست آمده است: فقط ۰/۳ درصد کل اخبار، ۰/۴ درصد مقالات تحلیلی و ۰/۵ درصد گزارش‌های این روزنامه در این بازه زمانی به مسائل زنان

ناسازگاری‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی برآمده از گفتمان مدرنیته، به بازتعریف اسلام بر اساس مبانی و اصول نظری متفاوت، روی آوردند (۴۷). این گروه، افق معنایی سنتی در قبال زنان، در سه حوزه نظریه و معرفت‌شناسی، حوزه حقوقی و حوزه اجتماعی را مورد انتقاد قرار داده و برتری ذاتی مرد نسبت به زن را زیر سؤال می‌بردند و در مقابل هویت جنسی، بر هویت انسانی زن و مرد تأکید داشتند (۴۸).

نگرش چهارم که می‌توان آن را گفتمان معیار و اصیل انقلاب اسلامی در باب زنان دانست، در آراء و نظریات امام خمینی (ره) مطرح شده و مبانی، اصول و چارچوب‌های آن از سوی ایشان تبیین شده است. هر چند این نگرش از نظر منطقی تقسیم‌بندی ذیل گروه سوم تعریف می‌شود ولی به دلیل جامعیت و ویژگی‌های منحصر به فرد آن از یک سو و هم‌مونی و سیطره معنایی آن پس از پیروزی انقلاب اسلامی از سوی دیگر، از آن می‌توان به عنوان نگرش و گفتمان اصیل انقلاب اسلامی در باب زنان یاد نمود که بر آرا و نظریات امام خمینی (ره) بنیان نهاده شده است.

با توجه به آنکه شاخص حکمرانی خوب ضامن ارتقای کیفیت زندگی و سلامت روح و جسم زنان است (۴۹)، گفتمان اصیل انقلاب نیز به دنبال تحقق نظامی است که به تمام ابعاد و وجوه زن توجه شود. «زن» در گفتمان اصیل انقلاب اسلامی و در نگاه امام خمینی (ره) در دوره‌ای که همچنان سایه مردسالاری بر جامعه حکمفرما است و سیاست در نگاه سنت‌گرایان عرصه‌ای مردانه تلقی می‌شود، دارای حق و تکلیف در تمام ساحات اجتماعی و سیاسی دانسته شده است که پیوندی جداناپذیر با «اسلام» دارد (۵۰). امام خمینی علاوه بر نقد نگاه سنتی به زنان، شیئی بودگی زن و ابزارانگاری وی در دوره مدرن را نیز مورد انتقاد قرار می‌دهد و درباره حقوق سیاسی زنان بر این باور است که «زنان هم‌چون مردان در ساختن جامعه اسلامی فردا شرکت دارند. آنان از حق رأی دادن و رأی گرفتن برخوردارند. در مبارزات اخیر ایران، زنان ایران نیز سهمی چون مردان دارند. ما همه گونه آزادی را به زن خواهیم داد. البته جلوی فساد را می‌گیریم و در این مورد دیگر بین زن و مرد فرقی نیست» (۵۱).

گفتمان اصیل انقلاب بزرگترین دستاورد انقلاب اسلامی را تحول حاصل شده در بانوان ایران زمین می‌داند، همچنان که امام خمینی (ره) فرموده‌اند: «اگر نهضت و انقلاب اسلامی هیچ نداشت به غیر از این تحولی که در بانوان و در جوانان ما پیدا شد، این یک امری بود که کافی بود برای کشور ما» (۵۱).

امام، نقش تربیتی، وظیفه مادری و انسان‌سازی زنان را که در جریان‌های فکری فمینیستی مورد انکار قرار گرفته و یا به حاشیه رانده شده است، مورد تأکید قرار می‌دهد و آن را وظیفه مهم و نخست زنان در جامعه اسلامی به شمار می‌آورد و آن را اساس

اختصاص داشته است (۶).

ج) دوره اصلاحات

به گفته ناظران سیاسی از مهمترین نیروهای رای‌دهنده به سید محمد خاتمی در خرداد ۱۳۷۶، زنان و جوانان بودند. در واقع زنان و جوانان با رای به خاتمی، جامعه مدنی جدیدی را برای خود ایجاد کردند. زنان و جوانان با رای به اصلاحات، فضای جدید سیاسی را ایجاد کردند و این امر برای اصلاح‌طلبان غیرمنتظره بود (۵۴). برای اولین بار پس از انقلاب اسلامی، زنان به کابینه دولت وارد شدند و در برنامه توسعه پنج‌ساله سوم مصوب ۱۳۷۹، ۲۴ درصد چند ماده، مانند مواد ۱۵۸ و ۷۱ برای اولین بار به مسائل زنان پرداخته شد و در همان سال ۱۳۷۶ با تشکیل شورای هماهنگی سازمانهای غیردولتی زنان به ریاست خانم ابتکار، ۵۵ سازمان غیردولتی زنان در ایران ثبت شد که تعداد آنان به ۲۴۸ سازمان در ابتدای سال ۱۳۸۰ رسید. در این میان آمارهای دیگری همچون افزایش نرخ ورود دختران به دانشگاه‌های سراسری کشور تا میزان ۶۰ درصد، حضور دو زن در کابینه، ۵۰۴ زن داوطلب نمایندگی مجلس در دوره ششم، و ورود ۷۸۳ نفر از بانوان در اولین دوره شوراهای اسلامی شهر و روستا قابل توجه است. به تبع رشد فزاینده مشارکت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زنان، ادبیات دفاع از حقوق زنان و ادبیات فمینیستی نیز با گسترش چشم‌گیری در رسانه‌های مختلف همراه بود. مطبوعات که در دوره اول اصلاحات، مهمترین تریبون اصلاحات شناخته می‌شدند، به موضوع مشارکت زنان به عنوان پدیده اصلاحات توجه ویژه‌ای داشتند. بر اساس آمار، نرخ رشد تعداد زنان ناشر در سال‌های ۷۶ تا ۷۹ بیش از ۵۶ درصد و نرخ رشد تعداد زنان نویسنده بیش از ۳۰۰ درصد بوده است (۵۲ و ۵۵).

روش پژوهش

در مقاله پیش‌رو برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از روش علمی کاربردی تحلیل محتوا استفاده شده است تا به بررسی عنصر محتوا (شاخص‌های بنیادین فمینیسم) در میان روزنامه‌ها بپردازیم. شاخص‌های بنیادین فمینیسم در چهارچوب مسائل

سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، هنر و رسانه، خانواده، آموزش، امور حقوقی، ورزش و سرگرمی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل تمام مطالب مرتبط با مسائل زنان در هشت روزنامه اصلی منتسب به جریان اصلاحات در بازه زمانی ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰ هـ.ش است. روزنامه‌های مورد بررسی عبارتند از نشاط، بهار، عصر آزادگان، حیات نو، صبح امروز، جامعه، توس، خرداد. انتخاب این روزنامه‌ها به دلیل انتساب تحریریه آنها به جریان اصلاحات است که اکثراً پس از مدتی انتشار توقیف شدند. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از چک لیست استفاده شد. باید شماره‌های روزنامه‌های مورد نظر بر اساس سال، ماه و روز مطالعه، بررسی و آمار و اطلاعات لازم بر روی فیش‌های تحقیق یادداشت شود. انتخاب شماره هر کدام از روزنامه‌ها به صورت تصادفی و با توزیع عادلانه در بازه‌های زمانی یکسان در طول چهار سال انتشار آنها صورت گرفته و از هر عنوان روزنامه، ۳۰ شماره انتخاب شده است. برای ارزیابی یافته‌های پژوهش، داده‌های حاصل با استفاده از آمارهای توصیفی، جداول فراوانی و نمودارها و آمار استنباطی، آزمون T، و تحلیل واریانس دو راهه به کمک نرم افزارهای آماری spss و Excell تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌های پژوهش

سوال اول: آیا میان روزنامه‌های منتسب به جریان اصلاحات در دوره هفتم ریاست جمهوری، در میزان سبک مطالب مرتبط با حوزه زنان، تفاوت معناداری وجود دارد؟
برای مقایسه روزنامه‌های بررسی شده جریان اصلاحات در پرداختن به مسائل و موضوعات مرتبط با حوزه زنان از آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه (ANOVA) استفاده شده است. جدول ۱ اطلاعات توصیفی مربوط به وضعیت پرداختن به مسائل و موضوعات مرتبط با حوزه زنان را در هشت روزنامه نشاط، بهار، عصر آزادگان، حیات نو، صبح امروز، جامعه، توس، خرداد و جدول ۲ نتایج اجرای آزمون تحلیل واریانس را نشان می‌دهد.
است.

جدول ۱- میانگین مطالب مرتبط با حوزه زنان در روزنامه‌های جریان اصلاحات

متغیر	روزنامه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
مطالب مرتبط با حوزه زنان	نشاط	۳۴/۱۱	۱۲/۲۵
	بهار	۲۹/۲۳	۸/۳۱
	عصر آزادگان	۲۱/۱۶	۹/۱۳
	حیات نو	۲۰/۳۳	۷/۳۳
	صبح امروز	۱۵/۱۹	۴/۵۰

جامعه	۱۴/۵	۵/۱۵
توس	۱۳/۴۴	۵/۰۴
خرداد	۱۰/۰۸	۴/۰۱

روزنامه‌های هشت گانه از نظر میزان پرداختن به حوزه زنان تفاوت وجود دارد. اما این میزان تفاوت لزوماً از نظر آماری معنی‌دار نیست. به منظور آزمون معنی‌داری تفاوت‌های مشاهده شده در جدول فوق، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است. جدول ۲ نتایج آزمون تحلیل واریانس برای روزنامه‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد:

همان‌گونه که جدول فوق نشان می‌دهد، روزنامه نشاط با میانگین مطالب ۳۴/۱۱ از میانگین بالاتری در پرداختن به حوزه زنان برخوردار است. در مراتب بعدی روزنامه بهار با میانگین ۲۹/۲۳ روزنامه عصر آزادگان با میانگین ۲۱/۱۶ قرار دارند. میانگین سایر روزنامه‌ها به ترتیب در جدول ارائه شده است. مطابق نتایج جدول، بین میانگین‌های محاسبه شده برای

جدول ۲- نتایج آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) جهت مقایسه مطالب مرتبط با حوزه زنان در هشت روزنامه جریان اصلاحات

واریانس	مجموع مجزورات	درجه آزادی	مجذور میانگین	F	سطح معنی‌داری
بین گروه‌ها	۸/۴۱	۸	۷/۱۳۸	۲/۳۵۰	۰/۰۰۳
درون گروه‌ها	۲۱/۰۸	۵۴	۰/۳۹۳		
کل	۲۸/۱۲	۶۲			

۱- تیتیر، ۲- سوتیتیر، ۳- خیر، ۴- سرمقاله و یادداشت، ۵- گزارش، ۶- مصاحبه، میزگرد و مناظره، ۷- مطالب تحلیلی و کارشناسی، ۸- شعر و داستان، ۹- طنز و کاریکاتور و ۱۰- عکس دسته بندی و شمارش شده اند در جدول شماره ۳ میانگین هر کدام از این سبک‌های ده گانه ارائه شده است:

همان‌گونه که جدول فوق نشان می‌دهد، با توجه به مقدار سطح معنی‌داری ۰/۰۰۳، بین میزان پرداختن هشت روزنامه جریان اصلاحات به حوزه زنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد. مطالب مرتبط با حوزه زنان در روزنامه‌های مورد بررسی در ۱۰ سبک و بخش شامل:

جدول ۳- شاخص‌های آماری سبک مطالب زنان در روزنامه‌های اصلاحات دوره هفتم ریاست جمهوری

سبک مطالب	میانگین	انحراف استاندارد
تیتیر	۲۸/۵	۱۰/۶۶
سوتیتیر	۱۳/۶۲	۷/۷۹
خیر	۲۸	۱۸/۰۲
سرمقاله و یادداشت	۰/۲۵	۰/۴۳
گزارش	۱۳/۲۵	۷/۵۴
مصاحبه، میزگرد و مناظره	۶	۴/۳۰
مطالب تحلیلی و کارشناسی	۹/۲۵	۶/۴۴
شعر و داستان	۲/۳۷	۲/۳۴
طنز و کاریکاتور	۰/۲۵	۰/۶۶
عکس	۵۵/۶۲	۲۸/۴۲

استفاده شده است. جدول ۴ نتایج آزمون تحلیل واریانس برای روزنامه‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد:

همان‌گونه که در جدول ۳ اشاره شده میانگین سبک مطالب در روزنامه‌ها با هم تفاوت دارند. به منظور آزمون معنی‌داری تفاوت‌های مشاهده شده در جدول فوق از آزمون تحلیل واریانس

جدول ۴- نتایج آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) جهت مقایسه سبک مطالب مرتبط با حوزه زنان در هشت روزنامه جریان اصلاحات

وارینانس	مجموع مجزورات	درجه آزادی	مجذور میانگین	F	سطح معنی داری
بین گروه‌ها	۱۶/۳۳	۱۰	۶/۵۶۸	۱۲/۸۳۳	۰/۰۰۰
درون گروه‌ها	۶۸/۱۲	۹۱	۰/۳۹۳		
کل	۷۲/۵۴	۱۰۱			

اطلاعات مندرج در جدول ۴ مقایسه میانگین سبک مطالب حوزه زنان در هشت روزنامه متناسب به جریان اصلاحات در دولت هفتم است. یافته‌های جدول ۳ و ۴ نشان می‌دهد که:

۱- میانگین کل عکسهای استفاده شده در روزنامه‌ها ۵۵/۶۲، میانگین کل تیتیر ۲۸/۵ و میانگین کل خبر ۲۸ است که با میانگین مابقی مطالب اختلاف بسیاری دارند. نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که بین سبک مطالب حوزه زنان در این هشت روزنامه تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. آزمون تعقیبی توکی نشان داد که تعداد عکس در

روزنامه‌ها به صورت معناداری از سایر سبک مطالب بالاتر است.

۲- از بین کل روزنامه‌های مشاهده شده، تنها دو سرمقاله به مساله زنان اختصاص داشته است و در حدود بالای نود درصد سرمقاله‌ها به مسائل سیاسی پرداخته‌اند.

۳- مطالب محتوایی شامل گزارش، مصاحبه، یادداشت تحلیلی و کارشناسی، جمعا تنها ۲۱ درصد مطالب را به خود اختصاص داده‌اند. سوال دوم: آیا در میزان توجه به موضوعات مرتبط با حوزه زنان در روزنامه‌های متناسب به جریان اصلاحات در دوره هفتم ریاست جمهوری، تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۵- شاخص‌های آماری موضوع مطالب زنان در روزنامه‌های اصلاحات دوره هفتم ریاست جمهوری

موضوع مطالب	میانگین	انحراف استاندارد
امور سیاسی	۴۳	۱۱/۵۵
امور اقتصادی	۱۴/۱۲	۱۱/۵۶
امور اجتماعی	۴۰/۱۲	۲۷/۸۲
هنر و رسانه	۴۲/۵۰	۱۷/۱۶
خانواده	۱۰/۱۲	۵/۶۴
آموزش	۹/۱۲	۵/۰۳
امور حقوقی	۱۳/۲۵	۸/۴۸
ورزش و سرگرمی	۶/۷۵	۱۳/۵۳

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد بین میانگین‌های موضوع مطالب زنان در روزنامه‌های اصلاحات دوره هفتم ریاست جمهوری تفاوت وجود دارد. به منظور آزمون معنی داری تفاوت‌های مشاهده شده

در جدول فوق، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است. جدول ۶ نتایج آزمون تحلیل واریانس برای روزنامه‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد:

جدول ۶- نتایج آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) جهت مقایسه موضوعات مطالب مرتبط با حوزه زنان در هشت روزنامه جریان اصلاحات

وارینانس	مجموع مجزورات	درجه آزادی	مجذور میانگین	F	سطح معنی داری
بین گروه‌ها	۲۲/۵	۸	۰/۳۳۳	۰/۶۰۴	۰/۰۰۰
درون گروه‌ها	۱۲۸/۳۳	۴۳	۰/۸۰۵		
کل	۱۳۰/۱۸	۵۱			

۴- اخبار و مطالب مرتبط به حضور زنان در رسانه‌های صوتی تصویری شامل سینما، موسیقی، تئاتر، تلویزیون، رادیو و ... بیشترین حجم مطالب فرهنگی روزنامه‌ها را به خود اختصاص داده است. (۴۲ درصد)

سوال سوم: در مقایسه میان روزنامه‌های منتسب به جریان اصلاحات در دوره هفتم ریاست‌جمهوری و روزنامه‌های عمومی کثیرالانتشار آن دوره، آیا تفاوتی معنادار در میزان پرداختن به موضوعات مرتبط با حوزه زنان وجود دارد؟

در مطالعه‌ای میزان توجه روزنامه‌های کثیرالانتشار سال ۱۳۷۹ به مسائل زنان، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته شده است که روزنامه‌های آن عبارت بودند از ایران، همشهری، رسالت، کیهان، اطلاعات، انتخاب، حیات نو، آفتاب یزد، ابرار و همبستگی (۵۶). این عناوین، اکثراً روزنامه‌هایی هستند که جناح سیاسی مشخصی ندارند و مخاطب آنان عام است. در جدول زیر مقایسه‌ای میان میزان توجه روزنامه‌های عمومی فوق و روزنامه‌های اصلاح‌طلب به مسائل زنان صورت گرفته است:

با توجه به آزمون تحلیل واریانس، یافته‌های جدول ۵ در خصوص مقایسه میانگین موضوع مطالب حوزه زنان در هشت روزنامه منتسب به جریان اصلاحات در دولت هفتم معنی‌دار است. یافته‌های جدول ۵ و ۶ نشان می‌دهد که:

۱- بیشترین موضوعات مورد بررسی در مطالب مربوط به زنان در حوزه امور سیاسی (با میانگین ۴۳)، هنر و رسانه (با میانگین ۴۲/۵) و امور اجتماعی (با میانگین ۴۰/۱۲) است. نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که در میزان توجه هشت روزنامه اصلاحات به موضوعات حوزه زنان، تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین فضای فعال سیاسی و اجتماعی دوره اول اصلاحات، بر مطالبات زنان و در مقابل توجه رسانه به زنان نیز اثرگذار بوده است.

۲- دو موضوع انتخابات و کاندیداتوری زنان (۳۵ درصد) و مشارکت زنان در مباحث سیاسی (۳۰ درصد) در اولویت مسائل سیاسی روزنامه‌ها قرار داشته‌اند.

۳- در حوزه مسائل اجتماعی، مشکلات مربوط به تامین اجتماعی زنان (۳۷ درصد) از اولویت اول روزنامه‌های اصلاح‌طلب بوده است. پوشش زنان (۲۰ درصد) و مسائل مربوط به دوران پیش از ازدواج دختران (۱۷ درصد) در اولویت بعدی قرار دارند.

جدول ۷- شاخص‌های آماری موضوع مطالب زنان در روزنامه‌های عمومی کثیرالانتشار دوره هفتم ریاست‌جمهوری

شاخص آماری	امور سیاسی	امور اقتصادی	امور اجتماعی	هنر و رسانه	خانواده	آموزش	امور حقوقی	ورزش و سرگرمی
روزنامه‌های کثیرالانتشار	۱۵/۳	۲/۶	۱۵/۰۹	۲۳	۲۹/۶	۴/۴	۵/۸	۳/۴
روزنامه‌های اصلاحات	۲۴/۲	۸/۳	۲۲/۰۶	۲۴/۳۶	۶/۱۲	۵/۲۱	۷/۴	۴/۴۱

روزنامه‌های اصلاح‌طلب نسبت به روزنامه‌های دوران سازندگی که توجه آنان به مسائل زنان زیر یک درصد بود (۶)، باز رشد خوبی داشته است.

۲- با وجود تحولاتی که در دوره اصلاحات و در زمان دولت هفتم در حوزه زنان رخ داد (مانند گسترش مشارکت‌های سیاسی زنان، حضور زنان در انتخابات، کاندیداتوری زنان، رشد دانشجویان دختر، افزایش تعداد مدیران زن، نمایندگان زن در مجلس و معاونان و مشاوران زن رئیس‌جمهوری و بسیاری اتفاقات دیگر)، اما روزنامه‌های جریان اصلاحات که در دهه هفتاد در خلأ ارتباطات مجازی، تربیون اصلی این جریان سیاسی- اجتماعی به حساب می‌آمدند، همچنان ظاهری مردسالارانه دارند و کمتر به مسائل کلیدی زنان مانند حقوق اقتصادی و مدنی زنان، ورزش زنان، اشتغال و معیشت زنان، برابری فرصت‌های شغلی، تغییر ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پدرسالارانه و بسیاری دغدغه‌های دیگر آنان می‌پردازند. همچنین شاخص‌های بنیادین

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که میزان توجه روزنامه‌های اصلاح‌طلب به مسائل سیاسی و اجتماعی زنان نسبت به روزنامه‌های عمومی خیلی بیشتر است؛ در نقطه مقابل روزنامه‌های عمومی بیشترین توجه خود را به مسائل خانواده اختصاص داده‌اند، در صورتی که روزنامه‌های اصلاح‌طلب کمترین توجه را به این حوزه داشته‌اند. در مابقی موضوعات، میزان توجه دو طیف روزنامه‌ها نزدیک به هم است.

نتیجه‌گیری

۱- جمع ۱۲۵۷ مطلب حوزه زنان برای ۲۴۰ عدد روزنامه مورد بررسی در این مقاله در طول ۳ سال انتشار، به این معنی است که به صورت میانگین هر روزنامه تنها ۵/۲ درصد مطالب خود را به حوزه زنان اختصاص داده است که البته بیشتر این تعداد نیز (۳۵ درصد) به عکس اختصاص دارد. این میزان توجه روزنامه‌های منتسب به اصلاحات به حوزه زنان، با شعارهای آنان در حوزه آزادی و استقلال زنان، همخوانی ندارد، البته این میزان توجه

عنوان مساله‌ای مستقل و فارغ از بهره‌برداری‌های سیاسی، دغدغه روزنامه‌های مذکور نبوده است؛ امری که با دیدگاه امام خمینی (ره) به عنوان گفتمان معیار و اصیل انقلاب اسلامی که مبنی بر حق و تکلیف زنان برای حضور فعال در تمام ساحات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت قوانین و قواعد اسلامی در باب زنان و حفظ شأن و جایگاه زنان در جامعه اسلامی است، فاصله قابل توجهی دارد.

ملاحظات اخلاقی

داده‌های دریافتی از روزنامه‌های این پژوهش، صحت سنجی شده و اعتبار آنها توسط اساتید دانشگاه مورد تایید قرار گرفته است.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمام نکات اخلاقی شامل امانت‌داری در انتقال داده‌های روزنامه‌ها، دقت در استناددهی، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها، توسط پژوهشگران مدنظر قرار گرفته است.

حامی مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله توسط دو نویسنده و بر اساس محتوای ارائه شده در کلاس درسی نوشته شده است. نویسنده مسئول، استادیار دانشگاه و نویسنده دوم دانشجوی دکتری است.

تعارض منافع

این پژوهش برگرفته محتوای درسی کلاس تاریخ زنان در تمدن اسلامی، ارائه شده توسط گروه تاریخ و تمدن ملی اسلامی دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی است و با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

References

- Webster's new dictionary of synonyms: a dictionary of discriminated synonyms with antonyms and analogous and contrasted words. (1984), Webster Merriam.
- Sulayman, H. (1979). *New Persian-English dictionary*, Teheran: Librairie-imprimerie Bérroukhim.
- Rudgar, N. & Mohebbi, F. (2010). "History, Theories, Trends, and Critique of Feminism", *Social Science Month Book*,

سیاسی - فمینیستی بر دیگر شاخصه‌ها سبقت داشته و از پوشش بالایی برخوردار بوده است.

۳- بحرانها و حوادث سیاسی سال‌های ۷۷ تا ۷۹ از قتل‌های زنجیره‌ای، حادثه کوی دانشگاه، دادگاه‌های مدیران ارشد کشور از شهردار تهران، وزیر کشور و وزیر ارشاد، انتخابات دوره ششم مجلس و حواشی بسیار آن، تقابل میان اصلاح‌طلبان و جریان راست سنتی و بسیاری اتفاقات دیگر باعث شده بود که روزنامه‌های اصلاحات بیشتر صفحات خود را به مسائل سیاسی اختصاص دهند.

۴- با توجه به بیشترین توجه روزنامه‌های اصلاحات به مولفه‌هایی همچون مشارکت سیاسی زنان، زنان و انتخابات، تامین اجتماعی زنان و حضور فعال زنان در عرصه رسانه، می‌توان اینگونه برداشت کرد که گرایش غالب روزنامه‌های منتسب به جریان اصلاحات به موضوع برابری حقوق زن و مرد است و تاحدودی شباهت به مطالبات فمینیسم رادیکال دارد و عدم توجه به تغییر ساختارهای مدیریتی و قانونی از عدم گرایش آنان به فمینیسم سوسیالیسم یا مارکسیسم حکایت دارد؛ همچنین توجه ناچیز این روزنامه‌ها به مساله خانواده و فرزندآوری و تربیت فرزند توسط زنان، گرایش فمینیسم لیبرال این روزنامه‌ها را نیز زیر سوال می‌برد، ولی در نهایت با توجه به آمار کل مطالب روزنامه‌های اصلاح‌طلب که بالای ۹۰ درصد آن به مسائل غیر زنانه اختصاص دارد، می‌توان اینگونه قضاوت کرد که با وجود ادعای روزنامه‌های اصلاح‌طلب مبنی بر توجه ویژه آنان به مطالبات و حقوق زنان، اما روح گرایش سنتی لیبرال در فضای عمومی رسانه‌های اصلاح‌طلب ایران همچون روزنامه‌های سایر احزاب حاکم بوده است.

۵- با وجود پیشرفتی که در طرح مسائل مربوط زنان در روزنامه‌های منتسب به اصلاحات در دوره هفتم ریاست‌جمهوری در قیاس با گذشته، مشاهده می‌شود و نیز بهبود نسبی جایگاه زنان در این دوره، به نظر می‌رسد موضوع زنان و طرح برخی مطالبات اساسی آنان، اغلب تابع منافع احزاب سیاسی بوده، به

Critique of Women's Studies and Research, No. 21. [in Persian]

- Attarzadeh, M. & Mosaffa, N. (2004). "Iranian Women's Movement; From Stagnation to Dynamics", *Journal of Women's Studies*, Year. 3, No. 7. [in Persian]

- Aghajani, N. (2010). "Challenging Feminism with Gender Justice", *Women's*

- Strategic Studies*, No.5, PP.7-48. [in Persian]
- Badiee, M. (1996), "Female image in the daily press mirror", *Proceedings of the Seminar on Women and the Media*, Tehran: Office of Women's Affairs at the Presidential Institution, PP.49-69. [in Persian]
- Alizadeh, M.A. Baghdar, E. & Delgosha, A. (2015), "A Study of Women's Social Demands in the Newspapers of the Constitutional Era (with Emphasis on Women's Letters in the "Iran e No" Newspaper)", *Women and Society*, Vol. 7, No. 1, pp. 201-218. [in Persian]
- Dadgaran, M. & Ghavamzadeh, E. (2011). "Reflection of the messages related to Women's Week in the three official newspapers of Iran", *Journal of Culture and Communication*, First Year, No.4, PP:119-140. [in Persian]
- Hazrati, H. & Roshan, A. (2011). "Women's social developments in Iranian newspapers from the beginning to the end of the second constitution", *Cultural History Studies*, Second Year, No.6, PP.43-60. [in Persian]
- Michel, A. (1993). *Women's Social Movement*, translated by Dr. Homa Zanzanizadeh, Mashhad: Nika Publishing. [in Persian]
- Afari, J. (1997), *Women's Secret Associations in the Constitutional Movement*, translated by Dr. Javad Yousefian, Tehran: Banoo Publishing. [in Persian]
- Adamiyat, Fereydun & Nategh, Homa . (1977), *Social, political and economic thoughts in unpublished works of the Qajar period*, Tehran: Agah Publishing. [in Persian]
- Taj al-Saltanah. (1993). *Memoirs of Taj al-Saltanah*, try of Mansoura Ittihadiyeh (Nezam Mafi), Tehran: Iranian History Publishing. [in Persian]
- Mohit, E. & Tabatabaie, M. (1987), *Analytical history of the Iranian press*, Tehran: Be'sat Co. [in Persian]
- DowlatAbadi, S. (1998), *Letters, writings and memoirs*, edited by Afsaneh Najmabadi and Mahdokht Sanati, Chicago: Women's Attitude and Writing Co. Vol. 1 .
- Sadr Hashemi, Mohammad. (1984), *History of Iranian Newspapers and Magazines*, Volumes I and IV, Isfahan: Kamal Publications. [in Persian]
- Hushangi, H. (2008), "Kashf-e hijab and Compulsory Modernity", *Monthly Journal of Contemporary Iranian Thought and Political History*, Year 7. PP: 75-76. [in Persian]
- Mosaffa, N. (1998), "Political parties, the role and importance of women from a gender perspective", *Office of Political Studies and Research of the Ministry of Interior*, Proceedings of Political Parties and Development, Tehran: Hamshahri, First Book, PP. 221-223. [in Persian]
- Shahshahani, S. (April 1997), "A Brief Look at Women's Movements in Iran", *Iran Farda Magazine*, Year 6, Vol. 41, p. 16. [in Persian]
- Moghaddami, M. Gholamhoseinzadeh, Gh. Dorri, N. & zolfagari, H. (Spring 2020). "A Pathological Analysis of Feminist literature focusing on the Position of The Family in Feminist Theories", *Woman & Society*, Article 9, Volume 11, Issue 41, pp. 177-198. [in Persian]
- Shuster, W. Morgan. (1912). *The Strangling of Persia*, New York: The Contury Co.
- Alamuti, M. (1991). *Iran in the Pahlavi Era: The Communist and Socialist Movement in Iran and the Fate of the Leaders of the Tudeh Party*, London: Peka Printing House, Vol. 9. [in Persian]
- Nahid, A.H.. (1981). *Iranian Women in the Constitutional Movement*, Tabriz: Ehya Publishing. [in Persian]
- Hovhannessian, A. (1999). *Political Memoirs*, translated by Ali Dehbashi, Tehran: Sokhan Publishing. [in Persian]
- Shahshahani, S. (March 1997). *Iranian women are a political issue*, a culture of development, a specialty of women. [in Persian]
- Ivanov. M.S. (1978). *Modern Iranian History*, translated by Hassan Ghaempanah, Tehran: Slug Publishing. [in Persian]

- Pischevary, J. (2000). *on the pretext of March 8: International Women's Day*, translated by Nasser Azarpour and Noushin Ahmadi Khorasani, Tehran: Tose'e Publishing, Vol.5. [in Persian]
- Abrahamian, E. (1997). *Iran between two revolutions*, translated by Ahmad Golmohammadi and Mohammad Ebrahim Fattahi, Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Zahed, S. & Khajeh Noori, B. (2003). "The Women's Movement in the Contemporary History of Iran", *Proceedings of the Conference on Political Participation in Islamic Countries*, Tehran: Allameh Tabatabai University. [in Persian]
- Afkhami, Mahnaz. (1997), "Peaceful Revolution, a Review of the Activities and Achievements of the Iranian Women's Organization (1965-1979)", *Irannameh*, Fifteenth Year, No. 59. [in Persian]
- "Ideological girl". (17 - 3 - 1953), *Leading Women's Magazine*, No.5 , PP.1-2. [in Persian]
- Tale', Hushang. (2000), *History of Pan-Iranianism School*, Langrud: Samarkand. [in Persian]
- Engheta, N. (2001), *Fifty years of history with the Pan-Iranians*, USA, California: Book Publishing. [in Persian]
- Razmjoo, A. (2000). *Pan-Iranian Party*, Tehran: Islamic Revolutionary Documentation Center. [in Persian]
- Nazih, Hassan. (May 1945). "Women's Participation in Elections", *Ayandeh Magazine*, No. 10, Vol.3, PP. 520-521. [in Persian]
- Farahmand, M. (10 - 7 - 1946). "The purpose and method of the Democratic Party of Iran", *Farman newspaper*, serial number.1015, P. 1. [in Persian]
- Pezeshk Zadeh, Hassan. (2 April 1947). "Woman in the Islamic world", *Flag of Islam Magazine*, First Year, No.1, P:2. [in Persian]
- Shakibi, F. (28 - 11 - 1946). "Teachings of the Qur'an - Women in Society", *Islamic Flag*, No. 33, P.4. [in Persian]
- Kashani, J. (15 - 11 - 1947), "Know the traitors to Islam", *The Islamic World*, Second Year, No. 3, PP. 4-1. [in Persian]
- Kamareie, M. B. (25 - 5 - 1951). "Statement of Ayatollah Kamareiee addressed to the nation and the parliament", *Towards the Future*, Second Year, No. 277, P: 2. [in Persian]
- Sanasarian, E. (2005). *Women's Rights Movement in Iran, Rebellion, Decline and Suppression from 1910 to the Revolution of 1978*, translated by Noushin Ahmadi Khorasani, Tehran: Akhtaran Publishing. [in Persian]
- Paidar, P. (1995). *Women and political process in twentieth century*, Cambridge university press.
- Abdi, D. (1990). *Iranian Women in the Pahlavi Era*, USA: Iranian Women's Organization. [in Persian]
- Khazaie, H. (2005). "Independent Woman (Analysis of Simone de Beauvoir's Thoughts)", *Kheradnameh Hamshahry*, No. 10, PP. 73-74.
- Najafi, M.H. (1981). *Javaher ol-Kalam fi sharhe sharae ol-islam*, Beirut, Vol.5, P.228.
- Mohagheghe Damad, M. (2004). *Rules of Fiqh, Civil section*, Tehran: Islamic Sciences Publishing Center, Vol.2.
- Debashi, H. (2002). *Islamic ideology; the dangers and promises of a new word in post-revolutionary Iran*, Tehran: Islamic and Iranian Recognition Center, Baz Publishing. [in Persian]
- Nikkhah, E. & Ghamsari, N. (2010). *Transformation of attitudes towards women and its impact on the Islamic Revolution*, Second Edition, Tehran: Oruj Co. [in Persian]
- Hekmatifarid, S. & Mohammadzade, y. & Hoseinzade, A. (Spring 2020). "A study about the effect of good governance on the women's health in upper-middle income countries with GMM approach", *Woman & Society*, Article 2, Volume 11, Issue 41, pp. 29-52. [in Persian]
- Simbar, R. & Rezapour, D. (Summer 2018). "The Status of Women in the Discourse of the Leaders of the Islamic

Revolution of Iran”, *Woman & Society*, Article 6, Volume 9, Issue 34, pp. 133-154. [in Persian]

- Khomeini, R. (1998). *Sahifeh of Imam Khomeini*, Tehran: Imam Khomeini Publishing House, Vol. 5. [in Persian]

- Babran, S. (2015). *Women's Special Publications: Historical Course of Contemporary Women's Publications in Contemporary Iran*, Second Edition, Tehran: Roshangaran and Women's Studies Publishing. [in Persian]

- Abbasnya, A. & Mosaffa, N. (2010). "Women's Participation in the Islamic Republic of Iran (1995-2006)", *Women's*

Research Journal, Fifth Year, No. 1. [in Persian]

- Molyneux, M. & Razavi, S. (2001). *Gender justice Development and Rights*. Oxford University

- BaniYaghub, J. (Wednesday, August 5, 2005). "The situation of women during the presidency of Mohammad Khatami", The second part, *BBC Persian News Agency*. [in Persian]

- Keyhani, M. (2002). "How women's issues are reflected in 10 Tehran newspapers", *Resaneh*, No. 50: 64-76. [in Persian]

